

CHRIS BOHJALIAN

1962'de New York'ta doğdu. Amherst College'den mezun olduktan sonra bir süre New York'ta bir reklam ajansında çalıştı. İlk romanı *A Killing in the Real World* 1988'de yayımlandı. Romanları *Past The Bleachers* (1992), *Midwives* (1997), *Secrets of Eden* (2010) ve *The Flight Attendant* (2018) sinema ve televizyona uyarlandı. Pek çok kitabı uzun süre çok satanlar listelerinde yer aldı, eserleri otuz beş dile çevrildi. Son romanı *The Red Lotus*, Mart 2020'de yayımlandı. Romanlarının yanı sıra, tiyatro oyunları da kaleme alıyor. Bohjalian, Vermont'ta yaşıyor.

u s u l g e r e ğ i

Bu kitap, Chris Bohjalian'ın 2012 yılında Doubleday tarafından yayımlanan *The Sandcastle Girls* adlı romanının çevirisidir.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

KUMDAN KALE
KIZLARI

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Kat 1
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 10728

ARAS - 4040 253

Kumdan Kale Kızları
Chris Bohjalian
The Sandcastle Girls

Çeviri
Liena Gül

Yayıma Hazırlayan
Lora Sarı, Ekin Kurtdarcan

Redaksiyon
Seda Ateş

Kapak Tasarımı
Melisa Arsenyan

Kapak Resmi
Arzu Başaran

("İsimsiz"den detay; sanatçının "hâla... orada... still there" sergisinden, 2017)

© Aras Yayıncılık, 2020
ISBN 9786052100875

Baskı ve Cilt
Sena Ofset, 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 38 46 / Sertifika No: 45030

Kasım 2020, İstanbul

KUMDAN KALE
KIZLARI

CHRIS BOHJALIAN

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN
LİENA GÜL

Kayınvalidem Sondra Blewer (1931-2011)
ve babam Aram Bohjalian (1928-2011) anısına.
Sondra beni bu romanı yazmaya teşvik etti,
babamsa yazacak ilhamı verdi.

“sapkın arzularımızı öldürdük
geniş açılı mercekten bakalım diye
geçmişin dehşetine”

“Sordun: Ne kalır geriye, hikâyeyi dinleyecek
kimse yoksa? Viran edilmiş tavandan süzülen
Ducciovari renklerden başka?”

PETER BALAKIAN

“Saraybosna,” *Zigurat* isimli derlemesinden

Giriş

İkiz erkek kardeşim ve ben, küçükken sırayla dedemin kucağına otururduk. O da bizi, belimizi saran bir urgayı andıran yağ tabakasından tutup “Koca göbek, koca göbek, koca göbek,” diye şakıyarak dizlerinde zıplatırdı. Bu, şefkatli ve babacan bir hareketti. Onun bize çaktırmadan, eğer kilo vermezsek sonumuzun Jenny Craig’in* danışanları gibi olacağını söyleme şekli falan değildi. Bilginiz olsun diye diyorum, kardeşim dedemin kucağında zıplarken muhtemelen üzerinde beyaz boğazlı bir kazak ve kırmızı kadifeden kısa bir pantolon olurdu. Annem kardeşimin en çok bu kılıkla İngilizlere benzediğini düşündüğünden, dedemleri ziyarete giderken ona sıklıkla bu kıyafetleri giydirirdi – Herman’s Hermits’in 1965 pop hiti “I’m Henry the VIII, I Am”i söyleteceği kardeşimin bir İngiliz gibi görünmesi şarttı. Annem, bizi doğurmadan dört yıl önce popüler olan bu şarkıyı rahatsız edici ödipal bir tutum sonucu babasıyla kendi şarkısı olarak görmeye başlamıştı.

Evet, kırmızı kadifeden kısa pantolonu ve kötü İngiliz aksanıyla *Herman’s Hermits* söyleyen şişman bir çocuk... Nasıl olmuş da kimseden dayak yememiş?

Sıram geldiğinde benden de diğer şarkıya göre biraz daha güncel –bu da yalnızca bir yıl önce, 1968’de popülermiş– ancak en az onun kadar uygunsuz olan “Both Sides Now”ı söylemem beklenirdi. Dört yaşındaydım ve aşkın

* Jenny Craig, 1983 yılında Avustralya’da kurulan ve Amerika’da çok ünlü olan zayıflama, diyet ve beslenme şirketi.

yarattığı sanrılara dair herhangi bir fikrim yoktu. Ne var ki, genlerimde bolca bulunan Ermeni DNA'sına rağmen, sarı buklelerim alınma düşüyordu ve annem de şarkının “meleşin lüle lüle dökülen saçları” kısmıyla kafayı bozmuştu. Üzerimde mavi mini etek ve beyaz rugan *go-go* botlarından olurdu. Benim dayak yeme riskim yoktu ama bir sosyal yardım kurumunun bile çıkıp anneme kızını dört yaşında bir fahişe gibi giydirdiğini söylememiş olması tuhaf.

Dedem –aslında farklı sebeplerden dolayı hem o hem de ninem– rock'n roll'dan bihaberdi ve *Amerikan Sahnesi'*ne* çıkacakmış gibi süslenen torunları hakkında ne düşünürdü, hiç bilmiyorum. Kaldı ki, 1969'un bir film müziği olacak olsa Woodstock festivalinde çalan şarkılar tercih edilirdi, Herman's Hermits ya da Judy Collins de-ğil. Bununla beraber, o yıl dedemlerin evinde duyduğumu anımsadığım yegâne müzik, erkek kardeşimin şarkısının travmatik “herkes bir Hen-ri'ydi (Hen-ri!)” nakaratını saymazsak, dedemin halam hepimizin karşısında göbek atarken kendinden geçerek çaldığı veya Ermeni halk ezgilerini döktürdüğü udunun sesiydi. Halamın neden göbek attığı benim için hâlâ muamma. Ermeni kızları sadece bir şeyhin haremine düştüklerinde göbek dansı yaparmış, çünkü o dönemde sunulan seçenekler çölde ölmek ya da dövme yaptırıp kıvrımayı öğrenmeyi kabul etmekmiş. Ermeni bir kızı, *Benimle Dans Eder Misin?*'e çıkıp oryantal yaparken asla göremezsiniz, emin olun.

Her şeye rağmen, tüm bu danslar ve dedemin tombul torunlarına olan sevgisi, bu evin çatısı altında eğlenceli ve neşeli bir hayat olduğu izlenimini veriyor. Zaman zaman

* *American Bandstand*, 1952'den 1989'a kadar televizyonlarda çeşitli biçimlerde yayınlanan müzik performans ve dans programı.

öyleydi de. Ama bir o kadar da hüzün, sır ve kederle dolu bir havası vardı. Ben bile çocuk halimle, her ziyarette derinden gelen kayıp hissini seziyordum.

O göbek dansı size egzotik bir çocukluk geçirdiğimi de düşündürebilir. Geçirmedi. Çocukluğumun büyük kısmı, kusursuz bir banliyö hayatıyla, Manhattan dışındaki lüks bir semtte ya da Florida, Miami’de geçti. Ama dedemlerin evi farklıydı. Halam oryantale sahiden de kırk yaşına kadar devam etti ve ortalıkta gerçekten de nargile marpuçları (bildiğim kadarıyla artık kullanılmıyorlar), Şark halıları ve çözemediğim bir alfabeyle yazılmış kalın deri kitaplar olurdu. Havada her zaman baskın bir kuzu eti ve nane kokusu vardı, çünkü dedem kahvaltıda bile kuzu pırzola yemekte ısrarcıydı: kuzu pırzola ve devasa bir kâsede, süt yerine yoğurt katılan Frosted Flakes ve Cocoa Puffs mısır gevreği. Amerikan mısır gevrekleri, ninemin hayatını epey kolaylaştırdığı için benimsediği bir hileydi ve dedem onlara bayılırdı. Ninem sabah pırzolasını kızarttıktan sonra, dedemin kahvaltısı için “krallara layık” derdi. O yaşında, içinde kuzu bulunan her şeyin krallara layık olduğunu düşünürdüm.

Güne koca bir kâse Cocoa Puffs’la başlamalarına rağmen, ev hayatlarında geleneklerine sıkı sıkıya bağlılardı. Dedem bir göçmendi ve o da yirminci yüzyılın başlarında göçmüş olan herkes gibi, orta sınıf Amerikalıların rahatlığına asla alışmamıştı. Bostonlu Presbiteryen dünürlerinin (ve benim sarışın genlerimin kaynağının) tam zıddıydı. Ölüm döşeğinde, yatalak yaşlı bir adama dönüşene kadar –bu dönemde giysileri yalnızca pijamalar ve ekoseli bir sabahlıktan ibaretti– onu gömlek, yelek ve kravat harici bir kıyafetle hiç görmedim. Ceketini pek sevgili udunu

çalarken, çalıları keserken ya da bodrum kattaki sobayı temizlerken çıkardığı oluyordu ama bu sırada beyaz gömleği yüksek ihtimalle hâlâ üzerinde olurdu. Hiç V yaka bir kazağı olmamış bir adamdan bahsediyoruz. Aile albümlerindeki fotoğraflarını incelerken bu anılarım pekişiyor, neredeyse her karede üzerinde takım elbise var. New York'un kuzeyinde bir nehrin kenarındaki bungalovda tatilde, ayaklarını çimenlere uzatarak oturduğu, sırtını bir piknik masasına yasladığı fotoğraf serisinde bile ince gri çizgili takım elbisesi var üzerinde. Farklı bir görselde, siyah ve gri takım elbiseler içindeki bir grup Ermeni adamla aynı piknik masasında oturuyor, masanın üzerinde kapalı keman ve ut kutularından oluşan bir yığın var. Alkol yasağı dönemindeki kaçak gangsterlere benziyorlar.

İlginçtir, 1928'de New York şehrinin bir banliyösündeki zarif tuğladan evi inşa ettiği dönemde bile -ki çocukken, o ev geniş ailemden birinin yaşamış olduğu evler arasında en sevdiğimdi- 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında tanıdığım o yaşlı adam kadar kelmış. Dedemin 1976'daki ölümüne ve babasının cenazesinde beni düzeltten babamın şu sözlerine kadar, dede dediğim adamın bir ihtiyar olarak dünyaya geldiğini düşünüyordum.

“Hayır Laura, hep böyle yaşlı değildi.”

O akşam, defnin ardından düzenlenen törenden sonra Bronxville'e, evimize döndüğümüzde babam bana ilk kez dedemin ve ninemin gençliklerine dair ufak tefek şeyler anlattı. Yakın gelecekte ninem daha fazlasını da anlatacaktı. Yani bu hikâyeyi anlatmaya 1969'dan ufak bir kesitle başlamış olabilirim ama aslında 1976'dan da başlayabilirdim. Veya her Ermeni hikâyesi gibi, yarım asır öncesinden, 1915'ten.

1915, Hakkında Hiçbir Şey Bilmediğiniz Kıyım'ın yaşadığı yıldır. Başlayışının yıldönümü –yüzüncü yıldönümü– yaklaşıyor. Eğer Ermeni değilseniz, muhtemelen sınır dışı edilmeler, katliamlar ve bir buçuk milyon sivilin ölümü hakkında pek bir şey bilmiyorsunuzdur. *Medz Yeğern*. Büyük Felaket. Bu konu, okullarda fazla anlatılmaz ve uyumadan önce okunacak bir şey de sayılmaz. Ama gene de dedem ve ninemi anlamak konusunda birkaç temel bilgi işe yarayabilir. (Sarı-siyah kapaklı kocaman bir kitap –*Yeni Başlayanlar İçin Ermeni Soykırımı*– ya da bu konuya özel bir okul sonrası* yayını hayal edin). Yıllar önce dedemi ve ninemi hiç karıştırmadan Soykırım hakkında yazmayı denedim, taslağı üniversite belgelerimin olduğu arşivde duruyor. Editörümle bile paylaşmadığım o kitabı yalnızca kocam okudu ve o da benimle tam olarak aynı sonuca vardı: Kitap gerçek bir felaketti. Hiç olmamıştı. Çok soğuk ve samimiyetsizdi. Bunun yerine, hiç utanıp sıkılmadan dedemlerin öyküsünü benimseyip anlatmam gerektiğini söylemişti. Ne de olsa, onlar o dönemi yaşamıştı.

O zamanlar onların hikâyesinin detaylarını bilmiyordu, ben de bilmiyordum. Gerçeği yıllar sonra öğrendiğimizde fikrini değiştirecek, onların yaşadığı dehşetten faydalanan ahlaki sorumluluğu alıp alamayacağımdan emin olmayacaktı. Ne var ki çoktan saplantılı hale gelmiştim ve kimse beni durduramazdı.

Şimdi gerçekten de bir kez daha çoğumuzun haritada gösteremeyeceği bir yere ve tarihin, vaktinde bilinmesine rağmen artık unutulmuş bir dönemine odaklanarak onla-

* Amerika'da okul sonrası saatlerde yayınlanan, genellikle tartışmaya açık ve sosyal meselelerden bahseden, özellikle televizyon için çekilen filmler için kullanılan tanım.

rın hikâyelerini anlatıyorum. İşte Türkiye'nin doğusundaki dağları, aynı adla muazzam bir göle sahip, resmedilesi şehir Van'dan çok da uzak olmayan bir köyü hayal ederek başlıyorum. Çanakkale Boğazı'nda bir sahili, Boston'un Back Bay'ini ve en sık da Halep'i ve onu çevreleyen aman vermez Suriye çölleri görüyorum.

Ailemin tarihini epey destansı hale getiriyorum, değil mi? Muhtemelen bunu yapmamalıyım. Bana kalırsa 1915'i yaşayan hangi aileye bakarsanız bakın –siyah beyaz fotoğrafların ya da herkesin hareketlerinin tuhaf bir şekilde sarsak görüldüğü çizgili ve karıncalı video kayıtlarının sisi ardında izlediğimiz bir dönem– hikâyeleri destansı görünecektir. Ve dürüst olmak gerekirse ben ailemin hikâyesini destansı görmüyorum. Eğer sınıflandırmak zorunda kalıyordum, tür olarak muhtemelen romantik seçerdim. Veya Metropolitan Sanat Müzesi'nin Osmanlı bölümündekilere benzeyen bir odada, benim mini eteğimle ya da erkek kardeşimin kırmızı kadifeden kısa pantolonuyla oturduğumuz fotoğraflara baktığımda, komedi bile diyebilirim.

Ama dedemlerin gözünden 1915 ve 1916? Onların destanı oldukça farklı görünüyordu. Tanıştıklarında, nimen bildiğiniz misyonerlik yapıyordu. Esasen Boston'un en ukala ailelerinden birine mensup amaçsız genç bir kadıncık, aniden acımasız bir kıyıma, açlığa ve hastalığa tanık oldu. Babasıyla cehenneme geldiğinde, yalnızca Mount Holyoke Koleji'nden henüz alınmış bir sertifikası ve aceleyle getirilmiş bir hemşirelik eğitimi vardı. Boston'daki Ermenistan Dostları grubunun iyi niyetli hayırseverleri sayesinde biraz Türkçe ve az buçuk Ermenice konuşabiliyordu.

Bu sırada, dedem tüm o kıyıma, açlığa ve hastalığa göğüs gerdikten sonra –ailesinin neredeyse tamamını kay-

betmesinin ardından– nihayet karşı saldırıya geçecekti. Ermenistan’a dair çok şey bilmeyen ve genellikle –bir kan davasıyla alakasız olarak– yalnızca ölüm döşegindeki bir imparatorluğu yenmeyi umursayan adamlara katılacak, bir orduya yazılacaktı. Ve ne dedem ne de ninem için 1915 yazında dünyanın halinin romantik ya da komik bir tarafı olacaktı. Eğer o zamanlar hikâyelerini sınıflandırmak zorunda kalsalardı, ikisinin de tür olarak trajediyi seçeceğinden adım gibi eminim.